

TERRA LIBERA

ČASOPIS HLÁSÍCÍ SE K TRADICI LAISSEZ FAIRE

červen 2004 / ročník 5

Teledaň

Dan Šťastný

Ačkoliv je opakování matkou moudrosti, může se stát dosti únavným. Zvláště tehdy, když moudrosti – jak je tomu například u našich čtenářů – již dosaženo bylo a její matky tak není vůbec třeba. Navzdory riziku, že naše čtenáře zcela otrávíme, však musíme s potěšením komentovat květnové rozhodnutí senátu, jenž neschválil novelu zákona upravující koncesionářské poplatky.

Když jsme o tomto problému v únorovém čísle psali, netušili jsme, jak rychlý dostanou věci spád. Poslaneckou sněmovnou prošla novela, která koncesionářské poplatky nejen navyšovala, ale dokonce byl do ní prosazen „konzervativní“ návrh z dílny ODS zavést povinnost těchto poplatků pro všechny domácnosti bez ohledu na vlastnictví toho či onoho příjemce. Zjevně tak nestačilo, že na ČT a ČRo přispívali dříve i lidé, které jejich pořady vůbec nezajímaly. Na vysílání měli dle představ poslanců platit i ti, kteří je ani nemohou technicky přijímat. Zatímco dříve měli koncesionářské poplatky podobu jakési majetkové daně (daně z příjemce), měla se z nich brzy stát regulérní daň z hlavy, jejíž výnos – na rozdíl od ostatních daní – měl být příjmem konkrétních společností. Ty nijak neskrývaly své potěšení nad tímto krokem a celou věc přirozeně podaly tak, že na ní diváci a posluchači mohou jen vydělat. (ČRo svým posluchačům například „vyhrožuje“, že bude „pokračovat ve zkvalitňování programu vysílání“...).

Je smutné, že jediným důvodem opozice proti této novele bylo rozzezení některých poslanců nad „termity“ kritikou politiků ze strany veřejných médií. To něco napovídá o nezávislosti, objektivitě a skutečném – propagandistickém – účelu existence těchto médií.

Až napříště poslanci ve snaze ulevit neustále deficitním „veřejným“ – tj. jejich vlastním – rozpočtům schválí třeba silniční daň pro každou domácnost bez ohledu na vlastnictví automobilu, půjde jen o pokračování tohoto trendu. Jakkoliv by taková silniční daň mohla připadat někomu absurdní, jedná se o princip, který televizním poplatkům dávno předchází, a obecně se nad ním nikdo nepozastavuje. Například myšlenka minimální daně z příjmu bez ohledu na příjem či poplatku za odpad bez ohledu na odpad (obojí bylo prosazeno do platných zákonů!) žádné velké pobouření mezi lidmi nevyzvolila. Nakonec velmi letitým příkladem uplatnění takového principu, jemuž jsme již zcela pokorně přivykli, je daň na zdravotní péči bez ohledu na zdravotní péči, skrývaná pod názvem *zdravotní pojištění*...

Rozšíření těchto metod je trikem, jak stát *outsourcuje* aktivity, v nichž se chce angažovat, ale na které nemá dostatek prostředků z nijak nezakrytých obyčejných daní. Obyvatelům je ovšem v konečném důsledku jedno, jaké má částka, kterou musí odvádět, jméno. Tím, že se odvodům, označeným jinak než daně, brání z nějakého důvodu méně, si lidé koledují o to, že jich bude v budoucnu přibývat. Pokud na každou další skrytou daň budou lidé (ne)reagovat stejně jako v případě televizních poplatků, máme se na co těšit. ■

Škůdce

David Lipka

Ekonomie jako věda existuje hlavně proto, že lidské jednání s sebou přináší nejen bezprostředně viditelné důsledky, ale i důsledky „neviditelné“, k jejichž odhalení a pochopení je třeba zvláštního rozumového výkonu. A právě systematickým rozpracováním těchto důsledků se ekonomie zabývá. V jistém smyslu nám tak šetří čas, nemusíme při každém svém rozhodnutí znovu a znovu vymýšlet, k čemu povede – stačí jen nahlédnout do seříděného archivu s těmito znalostmi, ekonomické teorie. Toto nahlédnutí nám sice neosvětlí, jaké jednání je žádoucí, umožní nám nicméně poznat, zda zvolené prostředky skutečně povedou k cílům, jichž chceme dosáhnout. A nejen to, ekonomie má ještě jedno kouzlo. Platí-li její závěry dnes pro pana Nováka v Praze, platily i pro paní Bovaryovou v Normandii a budou platit za sto let pro pana Smitha v Brisbane.

Touží-li tudíž člověk jednat dle principů etiky či dokonce od svého jednání vyžaduje, aby nevedlo k plýtvání vzácnými zdroji, měl by ekonomii rozumět. Bez této znalosti bude odsouzen k podléhání různým iluzím a pověrám. A totéž platí, když chce hodnotit jednání ostatních.

Ekonomie nás tak může přivést ke dvěma odpovědím na otázku, proč lidé jednají způsobem, který škodí ostatním. Buď proto, že ško-

(pokračování na straně 2)

Socialistům všech stran

Miroslav Zajíček

Tak znělo věnování, kterým Friedrich August von Hayek uvedl svoji knihu *Cesta do otroctví*, která byla vydána v roce 1944. Napsal ji v době, kdy převládajícím názorovým proudem mezi britskými intelektuály byl socialismus, vládlo nadšení pro regulovanou válečnou ekonomiku a velká část západoevropské elity podlehla pozlátku sovětského komunismu. Hayek proti tomu v knize vystoupil a mezi socialismem, komunismem a fašismem udělal rovnítko. Úspěch přišel okamžitě.

Budete plýtvat a týrat

Cesta do otroctví je poměrně útlá kniha s jedinou ústřední, zato však klíčovou myšlenkou. Hayek v ní dokazuje, že i kdyby všichni socialističtí plánovači byli vedeni těmi nejlepšími úmysly – a Hayek jim špatné úmysly a priori nepodsouvá –, stejně nebude plánovaný hospodářský systém fungovat, protože neexistuje způsob, jak centrálně shromáždit a využít všechny informace ve společnosti. Plánovači totiž ignorují fakt, že jediným a nenahraditelným prostředkem přenosu rozptýlených informací jsou tržní ceny. Pokud začnou být jakkoli

(pokračování na straně 3)

dit chtějí – což nevyžaduje žádné teoretické vysvětlení, nebo proto, že jsou zmateni a nevědí, že jejich jednání ve skutečnosti ony škodlivé důsledky má. Někdy si ale vystačíme i bez sofistikované ekonomické analýzy. V mnoha případech stačí ukázat, že to, co lidé dělají, je nakonec v rozporu již s principy, s nimiž by vysoce pravděpodobně souhlasili.

Tak například by zřejmě většina lidí souhlasila s tím, že domů si můžete pozvat, koho chcete – můj dům, můj hrad. Když ale zaměníme slovo „domů“ za slovo „restaurace“, část lidí svůj souhlas stáhne, prohlásí, že do restaurace musí mít přístup každý, a kdo to neví, tak se dopouští diskriminace a měl by za to pykat. Může to být samozřejmě proto, že lidé nenávidí restaurátory a chtějí porušovat jejich práva, ale pravděpodobnějším se zdá být vysvětlení, že jsou jen zmateni a nechápou totožnost obou případů. Většina lidí také asi nenamítá nic proti tomu, když pětiletý majitel duhové kuličky za ni požaduje alespoň čtyři obyčejné hliněné. Jakmile však zaměníme za kuličky benzín, je už to prý docela jiné.

Alespoň podle Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže (ÚOHS). Ten 31. května potvrdil udělení dosud nejvyšší pokuty ve své historii ve výši 313 milionů korun. Postiženo je šest distributorů pohonných hmot. Zločin, který dle Úřadu spáchali, spočíval v tom, že od 28. května 2001 do 30. listopadu téhož roku „určoval[i] ve vzájemné shodě prodejní ceny automobilového benzínu Natural 95 u svých čerpacích stanic“.

V čem je problém? Kuličky nebo benzín, principy musí být stejné. Není-li nic problematického na čtyřech hliněnkách za jednu skleněnku, není nic problematického ani na jednom litru Naturalu za 30 korun. Tak snad

že by bylo zločinné domlouvat se s ostatními? Úřad píše: „Jednání ve vzájemné shodě spočívá v určité formě kooperace či koordinace chování soutěžitelů, která nahrazuje jejich nezávislé chování. Cílem... je snaha nahradit rizika podnikání v hospodářské soutěži protiprávním jednáním ve shodě.“ Je těžké uvěřit, že by lidská spolupráce a jednání ve shodě byly něčím zavrženímhodným a že nezávislé chování by naopak bylo tím ideálem, který je třeba dosáhnout. Nebo je snad závadné bránit se před rizikem?

Vysvětlení bychom měli hledat ve slově soutěžitelé. Celá myšlenka ochrany hospodářské soutěže stojí na analogii trhu a sportovního utkání. Naneštěstí pro její autory však tato analogie kulhá na obě nohy. Trh v nejobecnějším vymezení jako suma všech směn není žádným hřištěm. Není jej proto potřeba nalajnovat a oddělit od zbytku světa, tím méně pak trhu schází rozhodčí. Na trh si nechodíme jednou za čas jen tak pro radost ze soutěžení zahrát na směnu, jeho ambicí není poskytnout atraktivní podívanou pro diváky, ani potěšení hráčům.

Zkusme místo toho nabídnout jinou analogii. Představme si skupinu běžců. Cílem každého z nich je co nejrychleji se přiblížit k cíli. Každý běží za sebe, ale brzy přijdou na to, že je výhodné směniti si například přebytečný řízek za nedostatkový doušek vody či někoho podepřít oplátkou za to, že ten je bude cestou bavit vyprávěním veselých historek – lidé začínají spolupracovat, utváří se společnost. Směna je jak vidno podstatou společnosti, prostupuje veškerou společenskou realitou. A trh není nic jiného než obecné označení těchto směn. Každému pak musí být jasné, že na trh nechodíme jako na fotbal! A nejen že je trh přirozený, ale dokonce

i prospěšný: ekonomie nás učí, že pokud si lidé nebudou úmyslně podrážet nohy, poběží v důsledku „tržních“ aktivit celý peloton mnohem rychleji.

Přesně tak, a my jsme zde právě kvůli tomu, aby si lidé nepodráželi nohy, mohli by namítat lidi z ÚOHS. Marně. Cílem jejich činnosti totiž není sledovat, zda si lidé v pelotonu vzájemně nepřekážejí. Jejich posláním je zajistit, aby někdo náhodou neběžel moc rychle a neutekl ostatním (monopol) či aby se náhodou běžci nedomluvili, nespolupracovali a třeba se nestřídali na špici pelotonu (kartel). Jinými slovy cílem ÚOHS a jemu podobných státních orgánů není, aby peloton běžel co nejrychleji, nýbrž aby si všichni běžci tak nějak pěkně zaběhali, aby se k cíli blížili všichni pohromadě a hlavně aby si rozhodčí pěkně zapískal a získal pocit vlastní důležitosti.

A opravdu se činí. Odhalil prý spiknutí ve formě tzv. „hard core kartelu“, což je „jednáním z nezávažnějších protisoutěžních deliktů, neboť vede ke zvýšení cen nad soutěžní úroveň“. Smysluplnost takového výroku je stejná, jako kdyby Vám Úřad vyčítal, že cestou do práce neběžíte soutěžním tempem, které by definoval třeba jako světový rekord v běhu na danou vzdálenost. Proč byste to měli dělat? Ano, jistě, byli byste v práci rychleji, ale smyslem Vašeho jednání, což úředníkům nekonečně uniká, nebylo a není běžet co nejrychleji, ani s někým soutěžit. Vy jste se jen chtěli dostat do práce. V čem by byl svět lepší, kdyby byl každý nucen běhat jako Maurice Green, je opravdu záhadou.

Důsledky existence ÚOHS jsou zřejmé. Zatímco bez něj byli lidé motivováni ke koordinování svých aktivit, výsledkem čehož byla specializace, dělba práce, směna

Mám pocit, že jsme vydírání, Vaše magnificence

David Lipka

Nelze se asi splést, když prohlásíme, že se službami policie lidé příliš spokojeni nejsou. A není se co divit. V systému státní policie, která nemá motivaci k honění zločinců, tím méně k prevenci násilných aktů, to ani nemůže být jinak. Místo dokladů o ochraně životů a majetků si policie plní statistiky výčtem předvedených narkomanů, prostitutek či překupníků. Jak by jí potom mohl zbývat čas na skutečné problémy? Nezbyvá. Vinu však nelze svalovat jen na policii samu.

Čtrnáctého května tohoto roku nám televize Nova ve svém hlavním zpravodajském programu ukázala, že všeobecné povědomí o tom, co by mělo být trestné, se u nás vymyká nejen jakékoli teorii, ale i zdravému rozumu.

Vše započalo emailem, který byl doručen na rektorát Masarykovy univerzity v Brně. V něm jednadvacetiletý student vyšší odborné školy sděloval vedení univerzity, že se v jejich systému přijímacího řízení vyskytuje závažná chyba, a nabízel, že za úplatu 60.000 Kč jim

sdělí přesné detaily. Současně je informoval o tom, že nabídka je platná jen po určité dobu, jinak bude učiněna i jiným subjektům, konkrétně z oblasti médií. Mladík dále specifikoval i čas a místo plnění a způsob platby.

Leckdo by si řekl, že se jedná o běžnou věc, nikoli však prorektorka Masarykovy univerzity. Ta se nenechala osálit na první pohled patrnými znaky návrhu smlouvy k provedení dobrovolné směny, ale díky své pozici v akademickém světě ihned odhalila násilnou povahu zasláního mailu. Jala se jednat. Podala na studenta trestní oznámení, vyjevila policii závažnost celého případu a ta na základě popsaných skutečností mobilizovala Útvar pro odhalování organizovaného zločinu. I vyfasoval jeden policista tajný převlek studijního referenta a vypravil se společně s prorektorkou k fontáně na Moravském náměstí v centru Brna.

Tam místo uzavření smlouvy vyvrcholila celá transakce zadržením mladíka, jenž ná-

sledně skončil v poutech na policii. Mladík tvrdí, že se jedná o obchod, paní prorektorka má pocit, že se jedná o vydírání, kterážto kvalifikace by neúspěšného obchodníka odsoudila až k několika letům vězení. Hloupý vtíp? Nikoli.

Paní prorektorka nepochybně jednala dle svého nejlepšího uvážení. Zřejmě uvažovala, že je trestné říkat, co si člověk myslí. Nu, zní to od akademického funkcionáře poněkud překvapivě, ale dějí se různé věci. Nebo snad, že by násilím bylo, když někdo chce peníze za to, co ví jen on a ostatní ne? Člověk by řekl, že právě toto je náplň práce vysokoškolského učitele. Či snad vědci a učitelé jen opakují, co už všichni vědí, případně tak činí zadarmo? Konečně je snad trestné odhalovat chyby v cizích výtvorech? A co je pak podstatou kritické vědecké práce?

Až proto budete nadávat na to, že policie nehoní zloděje vašeho auta, vězte, že to může být i proto, že je zrovna zaměstnána ve službách akademické obce. ■

a nakonec rychlejší tempo celého „pelotonu“, nyní poběží všichni pomaleji. Poběží pomaleji úměrně tomu, jak aktivní onen samozvaný rozhodčí bude.

Pro zhodnocení role ÚOHS není třeba zkoumat detaily jeho rozhodnutí, byť je to čtení poučné. Kdo si například představuje, jak se bossové potrestaných společností pokoutně scházejí v potemnělých skladech ČKD a kují pikle o cenách, bude zklamán. K dohodám o cenách totiž dle úřadu docházelo „prostřednictvím vyjádření v tisku ohledně jejich záměrů chystaných úprav prodejních cen pohonných hmot“!

Učiňme tak jen poslední poznámku. Provinění potrestaných spočívalo ve zvýšení cen o „přibližně 1 Kč za litr“. Zvýšení jistě podstatné – přibližně o 3 % z ceny. Otázkou zůstává, proč Úřad, který má na paměti blaho občanů, nenamítá nic proti zvýšení cen

o 11,84 Kč v důsledku spotřební daně! To zajiště znemožňuje nakupovat benzín za „konkurenční ceny“. Navíc toto opatření zvyšuje cenu u naprosto všech čerpacích stanic a nejen pouze „u takřka všech čerpacích stanic [potrestaných společností]“ a nejen po dobu šesti měsíců, ale pořád. Tento „detail“ o poslání úřadu vypovídá mnohé.

Na závěr si dovolueme přispět malou radou. Pokud budete ještě někdy směřovat třeba jen kuličky, dělejte tak pro jistotu za konkurenční cenu. Nevíte-li, co to je konkurenční cena, nevadí, neví to dosud nikdo. Postup by ale mohl být následující. Zjistěte, kolik Vaše duhová skleněnka stála v době, kdy byla pořízena, nechte soudním znalcem stanovit její opotřebení, podívejte se na vývoj cen skla za posledních 20 let a původní cenu následně upravte. A pak už stačí jen maličkost. Nesmíte se podívat na to, za kolik skleněnky

prodávají ostatní (modlete se, ale aby je někdo prodával, jinak jste monopolista) a hlavně nikomu nikdy neříkejte, jaká ta vaše konkurenční cena je. A když to přeci nezvládnete, budete pokutováni a pokusíte se kuličku prodat znovu, nezapomeňte, že „pokutu uloženou účastníkům řízení nelze promítnout do nákladů pro stanovení prodejní ceny“.

P.S.

Neznalost nelze lidem vyčítat, je to jejich soukromá věc a je celkem jasné, že každý nemůže být expertem ve všech oblastech lidského vědění. Nutí-li však násilně svá hloupá rozhodnutí ostatním, nelze nad tím jen mávnout rukou. Ono rozlišení, které nám ekonomie poskytuje – tedy na lidi, kteří škodit chtějí, a ty, kteří škodí pouze v důsledku své nevědomosti – v tomto případě ztrácí význam. Zůstávají jen ti druzí... ■

Socialistům všech stran

(pokračování ze strany 1)

regulovány, centrální plánovač nebude mít možnost se podle něčeho rozhodovat, neboť ceny, které jsou v tržní ekonomice vodítkem rozhodování, se v plánované ekonomice stávají výsledkem rozhodování plánovacích komisí. A celá ekonomika nakonec skončí plýtváním a chaosem. Omezení hospodářské svobody regulacemi a plánováním je navíc podle Hayeka nutně doprovázeno omezováním občanských a politických svobod, neboť sestavování hospodářských plánů v sobě zahrnuje volbu mezi vzájemně se vylučujícími cíli. I malé krůčky směrem k socialismu v tržních ekonomikách, například zavádění cenových regulací, jsou podle Hayeka začátkem cesty, která vede k omezování svobod. Regulace budou mít tendenci vyvolávat další regulace, které ještě více škodí, což vyvolá další regulace a omezení svobody, atd. Celá myšlenka vybudování racionálního řádu tak končí v tyranii. Hayekovo varování socialistům všech stran proto zní: možná to myslíte dobře, ale nevyhnutelně skončíte špatně a s vámi i ti, které budete ovládat. V září 1944 se kniha objevila i na pultech amerických knihkupectví a také tady se stala bestsellerem. Její popularitě pomohlo i to, že v roce 1945 časopis Reader's Digest, který se tehdy vydával po milionech kusů včetně 1,5 milionu výtisků pro americké vojáky na frontách, její zkrácenou verzi začlenil do svého březnového čísla. Později se Cesta do otroctví spolu s Orwellovým románem 1984 stala zřejmě nejnenáviděnější knihou ze strany všech totalitních režimů na světě (mimochodem, Orwell patřil k prvním Hayekovým recenzentům) a naopak moderní biblí klasického liberalismu.

Cykly

Po válce Hayek de facto zmizel z povědomí ekonomické obce. Odešel do Spojených států na *University of Chicago*, kde v ústraní pracoval a publikoval. Počátkem 70. let pak byl jako ekonom v obecném povědomí v podstatě zapomenut. A pak přišel blesk z čistého nebe. V roce 1974 získal Nobelovu cenu za ekonomii a to za svoji teorii hospodářských cyklů, kterou vypracoval ve 20. letech. Co Hayek tvrdí? V případě nadměrné emise peněz do ekonomiky dojde k postupnému selektivnímu, tedy nikoli rovnoměrnému, vzestupu cen. Tyto změny v relativních cenách pak podnikatelé mylně považují za reálné zvýšení poptávky. To vyvolá růst ekonomické aktivity, ale za cenu vysoké neefektivity provedených investic, neboť nejsou taženy reálnou poptávkou. Ekonomika se tak dostává ze svého přirozeného stavu. Navíc dodatečné množství peněz rychle ztrácí svůj účinek a k tomu, aby uměle zvýšená ekonomická aktivita nepoklesla, je nutné opět přidávat další a další peníze do ekonomiky - a to stále rychleji. Hospodářství se tak dostává do inflační spirály, jejíž konec je buď v hluboké krizi způsobené přerušením nadměrné emise peněz, nebo v hyperinflaci a rozvratu ekonomiky. Krize a vysoká nezaměstnanost jsou tedy důsledkem předchozích období měnové expanze, tedy státního řízení měnového oběhu. A nejenom důsledkem: jsou i nezbytnou katarzí, kterou ekonomika musí projít, pokud se má vyléčit z inflace. Ve 20. století prožily Spojené státy a Evropa několik hyperinflací (Německo a Rakousko ve 20. letech, Maďarsko ve 40.) a několik hlubokých krizí (především Velká deprese), aby si na vlastní kůži ověřily pravdivost Hayekovy teorie. Jako logický důsledek své teorie hospodář-

ských cyklů Hayek vyvozuje, že jediným měnovým systémem, který dokáže omezit inflaci, je systém svobodného bankovníctví - tedy systém svobodné konkurence soukromých měn. Z Hayekova hlediska je centrální bankovníctví jen dalším ze státních monopolů, jehož cenu platíme ve formě neustále se opakujících hospodářských cyklů. "Ekonomové jsou v současnosti povoláváni k tomu, aby poradili, jak vymanit svobodný svět z vážné hrozby akcelerující inflace, která však je, a to si musíme připustit, důsledkem politik, které většina ekonomů prosazovala a doporučovala svým vládám. V tento okamžik máme opravdu jen málo příčin k tomu, abychom byli hrdí. Jako profese jsme naprosto selhali," šokoval Hayek posluchače při své nobelovské přednášce.

Temno sílí

Hayek se sice dožil pádu komunismu (zemřel v březnu 1992) a akceptace svých myšlenek i z té nejvyšší politické úrovně (Thatcherová, Reagan), jeho doporučení ale zatím zůstávají víceméně jen na papíře. Počet regulací v ekonomice od druhé světové války stále roste a centrální bankovníctví se dostává na nadnárodní úroveň. Stát dnes svými výdaji ovlivňuje zhruba polovinu ekonomického výkonu a regulacemi jakoukoli ekonomickou činnost. Ekonomická svoboda se tak stále omezuje. Vývoj na počátku 21. století proto není ničím jiným než pokračováním cesty, před kterou Hayek varoval již před šedesáti lety. ■

Hayekova kniha Cesta do otroctví byla do češtiny přeložena hned třikrát. Naposledy vyšla minulý měsíc v nakladatelství Barrister & Principal.

Překupník vstupenek

Provinění: Prodej vstupenky na hokejové utkání za vyšší než nominální cenu.

Trest: ? (Za poškozování spotřebitele může trest dosáhnout výše až 8 let vězení.)

Květnové mistrovství světa v hokeji bylo provázeno pravidelnými reportážemi o prodejích lístků, které na roveň zločincům stavěla nejen média, ale i státní orgány. Právě ty na překupníky – i když s efektivností typickou pro státní sektor – před zimními stadiony pořádaly hony.

Překupník – jakkoliv pejorativně toto označení zní – však nikomu neublíží jako zloděj či vrah. Nikoho, s kým přichází do styku, k ničemu nenutí a pouze nabízí spolupráci. Proč je tedy považován za zločince? Snad v důsledku představy, že vstup překupníka na trh lístků zvyšuje jejich ceny pro fanoušky: nebýt překupníka, dostali by fanoušci lístky za 500 Kč od původního distributora.

Taková představa překupníka jako parazit je ovšem značně povrchní a připomíná časté stesky ekonomických ignorancí o neproduktivnosti prostředníků: *jen* kupují levně a prodávají draž a zboží se stává o jejich přírůžku dražší. Je sice pravdou, že prostředníci zřídka prodávají levněji než nakoupili (alespoň to nemají v plánu). Kdyby ovšem opravdu prodávali *identické* zboží (tj. kdyby k hodnotě zboží *ničím* nepřispívali), potom by nebylo jasné, proč by byl spotřebitel ochoten kupovat toto zboží od prostředníka za vyšší cenu, *přestože* si je může koupit levněji přímo od dodavatele. Obdobně bychom se mohli ptát, proč by za takových podmínek dodavatel prodával zboží raději prostředníkovi za nižší cenu než za cenu vyšší přímo spotřebiteli. Řešením těchto hádanek je, že prostředník bude existovat právě a jen tam, kde svoje postavení (stejně jako každý podnikatel na trhu) obhájí: tam, kde přispěje k hodnotě zboží více než kolik činí jeho přírůžek. Kdyby prostředník přispěl méně (nebo vůbec ne), dodavatel a spotřebitel se bez něj rádi obejdou!

Jak toto souvisí s překupníky lístků na hokej (fotbal, do divadla apod.)? I oni jsou prostředníci a vzhledem k tomu, že se na trhu „udrželi“, musíme se ptát, čím přispěli k hodnotě lístku, že si fanoušci lístky kupovali raději od nich, než přímo od Sazky. Zdanlivě jednoduchá odpověď, že to přeci nešlo, neboť lístky skupili překupníci, opomíjí skutečnost, že každý z fanoušků měl technicky *stejně* možnosti si v hodinu H (např. 2. 4. v 5 hodin ráno) lístky zakoupit, stejně jako překupníci. Že se na většinu z nich (jak fanoušků tak překupníků) nedostalo, bylo způsobeno skutečností, že Sazka nasadila tak nízké ceny, že by při nich chtělo utkáni na stadionu sledovat takové množství diváků, že by se na stadion nevešli. Vzhledem k tomu, že si této skutečnosti byli kromě fanoušků (kupujících lístky pro sebe i své kamarády) vědomi i podnikaví ob-

chodníci, nestáli onoho rána ve frontě na lístky fanoušci sami a nedostatek lístků se projevil o to rychleji – asi za 3 minuty...

Nedostatek lístků pro fanoušky by se však projevil dříve či později i bez překupníků. A skutečnost, že by existovali neuspokojení fanoušci, by vedla ke vzniku nového trhu s lístkami, kde by fanoušci, na něž se nedostalo, snažili získat lístky od těch, kteří v nákupu lístků od Sazky byli z nějakého důvodu úspěšní (první ve frontě, osobní konexe v Sazce, kamarád ve frontě apod.). Cena na tomto trhu by proto převýšila distribuční cenu Sazky a její výše by se odvíjela od ochoty neuspokojených fanoušků platit. Jestliže, jak jsme viděli, byli fanoušci ochotni za lístky zaplatit třeba 10.000,- Kč, dosáhla by cena lístků na tomto trhu této výše bez ohledu na to, zda jim lístky prodávali fanoušci (kteří si ve světle vyšší ceny uvědomili, že prefe-

še, prostor pro překupníky by se snížil a zisk, který překupníci inkasovali, by zůstal jemu. Skutečnost, že se původní prodejce lístků takto nechoval, je sice pozoruhodná, ale její vysvětlení by přesáhlo problematiku, které se zde věnujeme. V každém případě je nutno podtrhnout, že pokud tak činí ve víře, že jsou za nižší ceny lístky fanouškům dostupnější, ignoruje skutečnost, že se fanoušci o omezené množství lístků stejně „popero“ a výsledná cena se stejně vyšplhá na úroveň danou poptávkou fanoušků. Bude-li mít boj navíc podobu třeba stání ve frontě, ponese fanoušci náklady (čas strávený ve frontě), které nebudou pro prodejce žádným přínosem.

Analogií situace při mistrovství světa by bylo třeba rozhodnutí Škodovky prodávat Octavie za 50 tisíc. Protože za takovou cenu by si chtělo tato auto pořídit více lidí, než

rují peníze před možností jít na zápas) či překupníci (kteří se na zápas nikdy ani nechystali)!

Jediný možný rozdíl způsobený přítomností překupníků na trhu by spočíval v tom, že by tento trh fungoval mnohem hladčeji v důsledku toho, že profesionální překupníci (bez zájmu o hokej) mají na rozdíl od fanoušků větší motivaci lístky prodat. Vzhledem k tomu, že na zápasy osobně vlastně ani jít nechtěli, a lístky pro ně představují hodnotu pouze tehdy, pokud se jim je podaří prodat, vyhledávají potenciální zájemce o lístky z řad fanoušků velmi aktivně a účinně. V důsledku toho si bylo možno lístky na hokej koupit po celou dobu mistrovství bez problémů. Nebýt překupníků, bylo by pro neúspěšné fanoušky mnohem složitější – a tedy *dražší* – během šampionátu lístky získat.

Tím se dostáváme k hodnotě, kterou překupníci k lístkům přidali: učinili lístky dostupné i pro ty, kteří nechtěli či nemohli v daný den vstávat, aby byli ve frontě včas. Pro mnohé fanoušky se tak překupníci stali *levnějším* způsobem získání lístku, a jejich přítomnost na trhu je proto stejně oprávněná jako přítomnost jakýchkoliv jiných prostředníků.

Neměli bychom nicméně zapomínat na to, že prostor pro překupníky byl vytvořen nesmyslně nízkou nastavenými cenami při původní distribuci. Kdyby se původní prodejce choval více podnikatelsky a ceny nastavil vý-

kolik je Škodovka ochotna dodat (stejně jako při ceně 500 Kč si lístky chtělo koupit více lidí než kolik byla Sazka schopna nabídnout), všichni zájemci o Octavie by mezi sebou soutěžili, kdo Octavii za tak nízkou cenu získá. Stáli by třeba fronty a Octavie by se dostaly nakonec do rukou těch, kteří by byli ochotni k získání auta obětovat nejvíce času ve frontě. Pravděpodobnějším scénářem by ovšem bylo, že by se objevily překupníci, kteří by auta skupili a snažili se je prodávat za ceny, při nichž by počet zájemců o ně právě odpovídal počtu nabízených aut.

V rozporu s představou mnoha lidí nebyla cena lístků při mistrovství světa tak vysoká v *důsledku* existence překupníků, ale proto, že byla po lístcích taková poptávka. Jediné, co překupníci ovlivnit mohli, je struktura fanoušků, kteří se nakonec na zápas dostali. Lístky se totiž dostaly do rukou těch fanoušků, kteří byli nejvíce ochotni platit, zatímco kdyby překupníků nebylo, skončili by v rukou buď náhodných šťastlivců, nebo těch, kterým nedělalo problém v daný den brzy vstát a být u terminálu Sazky s dostatečným předstihem.

Hony na překupníky lístků proto představují nejen nespravedlnost vůči samotným překupníkům, ale i plýtvání časem těch institucí, jejichž úkolem je honit a usvědčovat skutečné zločince.

Dan Šťastný